МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 46 (3–2015)

Політичні науки
Юридичні науки
Економічні науки

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2015

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Мєлков Ю. О., д-р філос. наук, доц., Піляєв І. С., д-р політ. наук, Попов В. Ж.,д-р іст. наук, проф., Сурмін Ю. П., д-р соціол. наук, проф., Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Гаркуша В. С., канд. юрид. наук, доцент, Демченко С. Ф., д-р юрид. наук, Джунь В. В., д-р юрид. наук, проф., Ковальська В. В., д-р юрид. наук, ст. наук. співр., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Курко М. Н., д-р юрид. наук, доцент, Мартиненко О. А., д-р юрид. наук, проф., Муравйов К. В., канд. юрид. наук, доцент, Недюха М. П., д-р філос. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф., Темченко В. І., канд. юрид. наук, доцент, Христинченко Н. П., канд. юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук, проф., Ярмиш О. Н., д-р юрид. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Сафонова В. Є., д-р екон. наук, Хачатрян Г. Е., д-р екон. наук.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 9 від 30 жовтня 2015 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подоляка (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 46 (3–2015). Політичні, юридичні, економічні науки. — К. : ДП "Вид. дім "Персонал", 2015. — 224 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку політології, права і економіки.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Вищою атестаційною комісією України "Наукові праці МАУП" визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

Міністерством освіти і науки України збірник "Наукові праці МАУП" визнано як фахове видання з економічних наук (за наказом МОН України від 21.11.13 № 1609).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2015
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2015

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ 5

Дахно І. І.,
Алієва-Барановська В. М.
Велика Британія і Європейський Союз: вузлики для української пам'яті 5

Гольцов А. Г.
Вплив неоєвразійської ідеології на сучасну російську геополітику 14

Костюк Т. О.
Ситуативний та ідеологічно-пропагандистський аспект політики домінування в сучасних міжнародних відносинах 22

Красногор О. В.
Становлення парламенту та генеза парламентаризму в незалежній Україні 27

Росеро Г.
Освіта як цілісний феномен розвитку людини і суспільства: соціологічний аспект 37

Ахадов Емін Аділь огли
Виробнича діяльність людини як важливіша засада створення конкурентоспроможного товару 43

ЮРИДИЧНІ НАУКИ 46

Дахно І. І.
Цивільно-правове мереживо в Україні й довкола неї наприкінці XX – початку XXI століть 46

Мовчан А. В.
Актуальні проблеми використання систем біометричної ідентифікації для виявлення терористичних загроз 53

Шашкова-Журавель І. О.
Міжнародно-правові аспекти безпеки та гігієни праці працівників будівельної галузі 59

Кміта О. В.
Концепт "законності" в працях античних мислителів та вчених нового часу: проблеми генези 65

Коренева М. М.
Особливості ризику в діяльності деяких правоохоронних структур України (адміністративний аспект) 72

Любченко М. О.
Право на вільний вибір місця проживання в законодавстві України 78

Скрипнюк О. О.
Принцип народного суверенітету: історико-правові аспекти 85

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 92

Гулей А. І.,
Дмитренко Т. Л.
Формування державної політики розвитку вексельного ринку України 92

Романова Л. В.
Ключові компетенції як важлива стратегічна складова конкурентоспроможного маркетингового потенціалу промислових підприємств 98

Саблук П. Т.
Розвиток АПК: аграрно-економічні трансформації 104

Сафонова В. Є.
Фінансова модель інноваційної інфраструктури освітньої діяльності ВНЗ 113

Шконда В. В.,
Кальянов А. В.
Проблеми та протиріччя постіндустріальної глобалізації 128

Баєв В. В.
Концептуальні засади моделі кластеру медичного туризму 136

Заяць Г. С.
Освіта України:
досягнення і проблеми розвитку..... 142

Коваль М. І.
Роль і значення обліку, аналізу і аудиту
в системі економічної безпеки підприємства
в умовах застосування інформаційних
технологій 147

Руда О. В.
Змістовно-понятійне трактування
економічної безпеки підприємства.. 157

Юсеф Н.
Аналіз і переваги сучасних моделей
зростання відкритої економіки..... 163

Бігдаш В. Д.
Проблеми розвитку страхового
ринку України в умовах реформування
вітчизняної економіки 169

Марченко С. М.
Застосування концепції "будинок якості"
для вдосконалення сервісного логістичного
маркетингового обслуговування споживачів
сільськогосподарської техніки в Україні.. 174

Ісонкін О. О.
Формування системи документів
та показників стратегічного планування 180

Корецька О. В.
Визначення методики розрахунку
інтегрального показника інноваційної
спрямованості підприємства 185

Петько С. М.
Холдингові структури на сучасному етапі
розвитку фінансового ринку..... 194

Сергієнко С. А.
Формування комплексу маркетингових
комунікацій за методом аналізу, синтезу
та оптимізації (АСО) 201

Харченко О. В.
Ретроавтотранспорт
як соціально-економічний феномен:
постановка проблеми 207

Пугач В. Г.
Теорія організованого капіталізму:
аспект економічної демократії 211

РЕЦЕНЗІЯ..... 217

Головатий М. Ф.
Савойська С.
Мовна політика у сучасній Україні:
деструктивні і конструктивні виміри..... 217

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ..... 220

УДК 657 : 658: 005.922.1: 33

М. І. КОВАЛЬ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 46(3), с. 147–156

Досліджено теоретико-прикладні аспекти обліку, аналізу і аудиту в системі економічної безпеки підприємства та забезпечення його ефективної роботи в умовах застосування інформаційних технологій. Розглянуто питання обліку та облікової політики, фінансово-економічного аналізу та аудиту в умовах застосування на підприємстві сучасних інформаційних технологій.

Система економічної безпеки підприємства традиційно включає такі складові: інтелектуальну і кадрову; фінансову; інформаційну; техніко-технологічну; політико-правову та екологічну; силову [12]. На рівні підприємства вона має забезпечувати нормальну і стабільну його діяльність, ефективну протидію зовнішнім і внутрішнім загрозам.

У системі економічної безпеки фінансова складова є провідною і вирішальною, оскільки вона є "двигуном" будь-якої економічної системи. У процесі оцінювання впливу цієї складової на безпеку підприємства слід проаналізувати фінансову звітність і результати роботи підприємства — платоспроможність, фінансова незалежність, структура і використання капіталу та прибутку, а також конкурентний стан підприємства у ринковому середовищі. Саме тому облік, аналіз та аудит мають велике значення в системі економічної безпеки підприємства, зокрема, для створення ефективної інформаційної системи (наступної важливої складової системи економічної безпеки підприємства), що використовується для операційного аналізу діяльності та керівництва підприємством. Фінансовий результат діяльності підприємства (позитивний – прибуток, негативний – збиток) — це основний, найбільш значущий показник, що характеризує ефективність роботи підприємства за певний період. Водночас в умовах ринкової економіки саме отримання позитивного результату роботи підприємства є головною метою його діяльності, і саме на фінансовий результат, як підсумок діяльності, передусім зважає власник або інвестор підприємства, коли приймає стратегічні управлінські рішення щодо подальшої діяльності підприємства, зміцнення його конкурентоспроможності в ринковому середовищі, забезпечення успішного функціонування складових його економічної безпеки. Таким чином, закономірно виникла і загострилася методологічна проблема усвідомлення ролі і значення обліку, аналізу і аудиту в системі економічної безпеки підприємства, в умовах широкого застосування інформаційних технологій.

Отже, актуальність дослідження випливає з виняткової важливості обліку, аналізу і аудиту результатів діяльності підприємства в системі економічної безпеки підприємства як показника, що турбує всіх зацікавлених у ефективній роботі підприємства сторін.

Питанням методології обліку, аналізу і аудиту підприємства в системі його економічної безпеки присвятили свої праці такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Е. Альтман,

© М. І. Коваль, 2015

А. Аксененко, Ф. Бутинець, І. Бланк, В. Горлачук, В. Гільде, С. Голов, О. Єфимова, В. Касьяненко, Ю. Кузьмінський, М. Кужельний, Л. Кіндрацька, О. Клементьєва, Л. Лахтіонова, Є. Мних, Л. Руденко-Сударєва, Г. Савицька, В. Сопко, Л. Старченко, Р. Таффлер, Дж. Фостер, М. Чумаченко, А. Шайкан та ін.

Водночас у сучасних умовах означені проблеми потребують подальшого їх дослідження. Особливо вони загострилися на перехідному етапі розвитку економіки України, який характеризується нестабільністю законодавчої бази, макроекономічної ситуації, наявністю численних внутрішніх і зовнішніх загроз, що супроводжують ведення бізнесу в Україні. Тому нині необхідно дослідити, обґрунтувати та вдосконалити організацію і методологію обліку, аналізу і аудиту, адаптацію їх до сучасних умов функціонування підприємств з урахуванням чинників ризику, що можуть вплинути у кінцевому підсумку на прийняття управлінських рішень, що мають сприяти зміцненню економічної безпеки підприємства.

Предметом дослідження є окремі теоретичні і практичні положення організації і методології фінансового та управлінського обліку, аналізу і аудиту, запровадження в облік інформаційних систем, що формують потік вірогідної інформації, необхідної для ефективного управління бізнесом, зміцнення соціально-економічного стану підприємства.

Уточнимо основні положення з питань організації і методології обліку, аналізу та аудиту, застосуємо інформаційні технології в облікових системах для забезпечення ефективного управління підприємством в умовах ринкової економіки, впливу чинного законодавства України та існуючих загроз його безпеці.

Основною метою облікової системи як на рівні держави, так і на рівні підприємства є оперативне формування вірогідної інформації користувачам для прийняття ефективних управлінських рішень. Сучасне управління бізнесом передбачає пошук комплексних рішень усіх завдань, які стоять перед менеджментом підприємства. Така ситуація вимагає системного підходу до організації фінансового та управлінського обліку, оскільки вирішення стратегічних управлінських завдань знаходиться на перетині різних наук, що потребує чіткого уявлення їх сутності, змісту та перспектив для впровадження на підприємстві.

Оскільки управлінський цикл містить функції планування, обліку, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень — фінансовий та управлінський облік, фінансовий аналіз і аудит повинні забезпечувати інформацією всі зазначені функції, охоплюючи три часові періоди: минулі, сучасні та майбутні події [11, *79*].

Фінансовий та управлінський облік є системою, що забезпечує повноцінною інформацією управління підприємством. Ця система не є статичною, оскільки на вимоги, які висуваються до неї, впливають часові межі управління, цілі власників, фаза розвитку бізнесу. Управління бізнесом потребує повної (по можливості) і вірогідної інформації для вирішення різноманітних питань, і не лише тих, які необхідно розв'язувати негайно, а й стратегічних. У зв'язку з цим управлінські рішення та інформацію для них прийнято поділяти за часовими межами їх прийняття на короткострокові та довгострокові.

Позиціонування підприємства на ринку, його динамічний перерозподіл примушує вищий менеджмент підприємства приймати рішення не тільки з точки зору досягнення тактичної переваги, а й стратегічної перспективи. Такі процеси породили новий напрям в управлінні підприємством, що має назву "стратегічний менеджмент" [15, *38*].

Вимоги до фінансового й управлінського обліку за різних умов, а, відповідно, і до змісту фінансової та управлінської звітності, будуть різними. Крім того, необхідними будуть показники, що вводяться в управлінську звітність залежно від фази розвитку, в якій перебуває бізнес: початок роботи (вихід підприємства на ринок), становлення та зростання підприємства, етап зрілості (нормального і повноцінного функціонування) підприємства та застій, спад і ліквідація.

Стратегія економічної безпеки підприємства повинна охоплювати характеристику зовнішніх та внутрішніх загроз його безпеці,

визначення і моніторинг впливів (чинників), які зміцнюють чи негативно впливають на стійкість його соціально-економічного стану на короткострокову і середньострокову перспективу, визначення критеріїв і параметрів показників, що характеризують інтереси підприємства і відповідають вимогам його економічної безпеки, розробку економічної і облікової політики, що передбачає застосування відповідних механізмів обліку, здійснення антикризових заходів, які позитивно впливають на стан економічної безпеки підприємства.

Ефективний стратегічний менеджмент вимагає надійного інформаційного забезпечення, яким має стати система обліку підприємства. Вона повинна забезпечувати потреби стратегічного менеджменту, наприклад, такими шляхами, як: використання обліку для аналізу ринків, на яких має діяти підприємство; надання ключової інформації з урахуванням ступеня досягнення обраної стратегії розвитку; забезпечення зворотного зв'язку з урахуванням узгодження досягнутих результатів і стратегічних цілей тощо [14, *39*].

Система управлінського обліку, як важливе джерело забезпечення інформацією для досягнення цілей управління підприємством, повинна враховувати сучасні концепції стратегічного менеджменту.

Очевидно, що запровадження управлінського обліку необхідно здійснювати з позиції системного підходу як методологічної концепції, побудованої на прагненні відобразити повну картину досліджуваного об'єкта, як системи, з урахуванням усіх важливих для цього дослідження внутрішніх елементів, зв'язків і взаємодій між ними, та зовнішніх зв'язків з іншими об'єктами та навколишнім ринковим середовищем.

За чинним законодавством України підприємствам надано право самостійно визначати як власну облікову політику, так і концепцію побудови управлінського обліку, орієнтованого на потреби конкретного виробництва. Ф. Ф. Бутинець відмічає, що облікова політика — це не просто сукупність способів ведення обліку, обраних відповідно до умов господарювання, а й вибір методики обліку, яка дає змогу використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя. В широкому розумінні її можна визначити як управління обліком, а у вузькому — як сукупність способів ведення обліку (вибір підприємством конкретних методик ведення обліку) [4, *51*].

На вибір облікової політики підприємства, на нашу думку, впливають такі чинники: 1) галузеві особливості або вид діяльності підприємства; 2) організаційно-правова форма (ПрАТ, ТОВ, приватне підприємство тощо); 3) обсяги виробництва (обсяг реалізованої продукції та кількість працюючих, частка підприємства на ринку товарів, робіт, послуг); 4) рівень кваліфікації облікового апарату та забезпеченість його сучасними засобами комунікації; 5) взаємини з податковою системою (які податки сплачує підприємство); 6) стратегія фінансово-господарської діяльності підприємства.

Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р. передбачено дотримання в обліку такого принципу, як постійність. Він означає тривале застосування обраної облікової політики [1]. Її зміна можлива лише у випадках, передбачених п. 9 П(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах", а саме: зміни статутних вимог; зміни вимог органу, який затверджує П(С)БО; зміни, які забезпечать вірогідне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства.

Якщо раніше управлінський облік був зорієнтований переважно на оперативне управління виробництвом, то тепер він *неухильно перетворюється на стратегічний управлінський облік та важливу частину системи економічної безпеки підприємства*. Стратегічний управлінський облік (Strategic Managerial Accounting) — це система управлінського обліку, спрямована на ухвалення стратегічних управлінських рішень та підвищення ефективності економічної безпеки [7, *98*].

Процес стратегічного аналізу передбачає послідовний перехід від одного раціонального послідовного кроку до іншого. По суті, формулюються можливі місії підприємства,

цього виробництва (підприємства), далі відразу ж вивчаються умови зовнішнього середовища, включаючи розгляд відомих і потенційних конкурентів. Потім аналізуються ланцюжки збільшення цінності підприємства у тому разі, якщо необхідно посилити вплив і владу в галузі, поглинувши деякі з підприємств цієї галузі. *Саме на цьому етапі виникає проблема поширення стратегії розвитку на стратегію економічної безпеки підприємства і галузі в цілому*. Після цього необхідно об'єктивно оцінити сильні, нейтральні і слабкі сторони, при цьому не забуваючи про оцінку рівня економічної культури, яка є ключовим механізмом, що регулює діапазон моделей поведінки підприємства. Далі визначається довгострокова стратегія, яку необхідно і доцільно впровадити. На цьому етапі треба розробити всі необхідні поправки для внесення відповідних змін до структури. Необхідно звести їх кількість до мінімуму, тому що такі *поправки можуть виявитися згубними для економічної безпеки підприємства і травмувати людей*. І нарешті, обирається оптимальна тактика і складаються короткострокові плани на майбутні рік-два. Це необхідно робити щорічно крок за кроком, як і перевірку змін в оточенні середовища, здатних зумовити великомасштабні зміни в загальній стратегії підприємства.

Як відомо, фінансово-економічний аналіз зорієнтований на оцінювання фінансового стану, фінансових результатів та ефективності діяльності підприємства, тобто отримання об'єктивної інформації для цілей управління розвитком підприємства. З його допомогою можна виявити напрями і обмеження фінансового розвитку та реструктуризації фінансової політики підприємства.

Організація такого аналізу включає розгляд таких основних питань: визначення суб'єктів і об'єктів аналізу; вибір організаційних форм його проведення залежно від організаційної структури управління на підприємстві та розподілу обов'язків між окремими працівниками; складання програми або плану проведення аналізу; інформаційне та методичне забезпечення аналізу; аналітична обробка даних; оформлення результатів аналізу; узагальнення результатів аналізу, формування і подання керівництву висновків і пропозицій.

Основними суб'єктами проведення такого аналізу є вище керівництво підприємства. Саме воно є ініціатором й архітектором процесу формування стратегії і організації аналізу та приймає остаточні рішення про доцільність здійснення певного виду діяльності, пріоритетність критеріїв, їх оцінки, обґрунтування шляхів мінімізації ризиків і загроз. Тому як організатором, так і користувачем результатів аналізу є вище керівництво (вищий менеджмент) підприємства.

Організація й здійснення аналізу на підприємстві залежать від його масштабів та спеціалізації, організаційної структури управління, розмірів виробництва. Наприклад, на малих підприємствах, для яких характерна проста лінійна організаційна структура управління, функціональні центри аналізу, як правило, не створюють. Функції такого центру у зв'язку з незначним обсягом діяльності тут покладені на власника малого підприємства або його директора.

На середніх підприємствах, які використовують переважно лінійно-функціональну організаційну структуру управління, функції аналізу виконує спеціальний аналітик або аналітична група, що належить до фінансової служби підприємства. Такий центр аналізує всі основні аспекти діяльності підприємства, координуючи її з різними пов'язаними відділами підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства базується на даних фінансової звітності та бухгалтерського обліку, на розрахунках й зіставленні значної кількості показників і коефіцієнтів. Він дає змогу реалізувати такі завдання: оцінити результати й ефективність діяльності підприємства, його поточний фінансовий стан, скласти прогноз розвитку фінансово-економічних показників на найближчу перспективу; оцінити динаміку фінансових показників за певний період часу і фактори, що спричиняли відповідні зміни; оцінити наявні фінансові обмеження на шляху реалізації організаційних перетворень; виявити й оцінити можливі джерела фінан-

сування заходів щодо реструктуризації і можливий ефект від їх реалізації.

Результати такого аналізу, виконаного аналітиками, мають бути використані вищим керівництвом підприємства для прийняття оперативних короткострокових та довгострокових рішень, оскільки головна мета управління економічною безпекою підприємства — це забезпечення найефективнішого функціонування, найпродуктивнішої роботи операційної системи та економічного використання ресурсів, забезпечення певного життєвого рівня персоналу та якості господарських процесів підприємства, а також постійного нарощування наявного потенціалу та його стабільного розвитку.

У практиці ведення бізнесу дуже важливо отримати точку зору на певні обставини не лише власних фахівців-аналітиків, а й незалежних, незаангажованих фахівців-аудиторів, що мають високу кваліфікацію, досвід, нестандартне креативне мислення.

Аудит — це системний процес одержання (збирання) інформації про економічні дії та події з метою встановлення рівня її (інформації) адекватності визначеним (установленим) критеріям та надання результатів аудиту зацікавленим користувачам [9, *9*]. Здійснюють його фахівці як внутрішньої служби аудиту підприємства, так і зовнішньої аудиторської компанії.

У загальноекономічному розумінні предметом аудиту є фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання підприємництва (як системи). Незважаючи на різноманітність цілей аудиту в процесі його проведення, вивчається організаційно-правова структура підприємства, види його діяльності, організація обліково-економічної роботи, інформація про господарську діяльність, її результати та звітність про них. Таким чином, предмет аудиту є ширшим поняттям, ніж предмети бухгалтерського обліку, економічного аналізу та інших обліково-економічних дисциплін, хоча в окремих випадках може збігатися з ними [9; 14].

Організація, роль і функції аудиту визначаються керівником або власником економічного суб'єкта залежно від організаційно-правової форми і системи управління, змісту й специфіки діяльності, обсягів фінансово-економічної діяльності, стану внутрішнього контролю. Традиційно до об'єктів аудиту належать: матеріальні, трудові та фінансові ресурси; джерела цих ресурсів; господарські процеси; економічні результати господарської діяльності; організаційні форми та методи управління тощо.

В організації аудиту широко використовуються такі методи, як проектний, моделювання, аналітичний, спостереження і сітьовий. Їх досить ґрунтовно розкрили професори А. М. Кузьмінський і В. В. Сопко. На їхню думку, за допомогою графіків встановлюються і підтримуються технологічні зв'язки, які виникають на різних стадіях роботи, встановлюються строки виконання робіт.

В сучасній науці до основних функцій аудиту належать контроль за правильністю оформлення, приймання і відпуск матеріальних цінностей, їх оприбуткування, видача й перерахування грошових коштів, створення і витрачання власного капіталу; контроль за дотриманням правил штатно-фінансової дисципліни, правильним формуванням і розподілом прибутків та ін.

Структура аудиту включає умови проведення аудиту, систему бухгалтерського обліку і процедури аудиту. Кожний із наведених елементів розуміють як наявність правил, процедур, методики і документації, розроблених для захисту своїх активів, отримання надійної інформації щодо стану фінансових результатів підприємства, підвищення ефективності роботи й дотримання відповідних вимог. У поєднанні всі перераховані елементи структури внутрішнього контролю забезпечують підприємству зниження небажаних ризиків у діловій і фінансовій діяльності, а також ризиків помилок у бухгалтерському обліку, що посилює безпекові аспекти діяльності підприємства.

Як для зовнішніх аудиторів, так і для внутрішніх аудиторів однією з умов успішного проведення аудиторської перевірки є ефективно організований процес планування аудиту. Під час планування необхідно враховувати цілі і завдання аудиторської перевірки,

контроль за їх виконанням, методи зниження ризиків у припустимих межах [4; 9].

Об'єктивність аудиту залежить від ступеня незалежності в структурі управління економічного суб'єкта. Зміст, терміни і обсяги конкретних заходів й перевірок, що проводяться аудиторами, залежать від оцінки існуючого потенційного ризику, значущості об'єкта перевірки та попередньої оцінки службою внутрішнього аудиту. Такі заходи можуть включати тестування об'єкта, уже проведених аудиторами, оцінку інших об'єктів, що викликають інтерес, нагляд за процедурами аудиту, інші прийоми перевірки.

Ефективність діяльності служби внутрішнього аудиту є важливим фактором управління економічним суб'єктом і залежить від її організаційного статусу, компетентності, професіоналізму, функціональних обмежень, рівня значущості. Підсумовуючи зазначене вище, можна стверджувати, що до важливих передумов раціональної організації внутрішнього аудиту належить висока кваліфікація, ділові й особисті якості керівника аудиторської служби та аудиторів. Варто справедливо зауважити, що такі самі якості повинні мати і фахівці, які здійснюють незалежний зовнішній аудит підприємства.

Отже, цілком обґрунтовано можна зробити висновок про те, що внутрішній аудит підприємства спрямований насамперед на створення системи управління ризиками і системи внутрішнього контролю — їх оцінку, аналіз, пошук шляхів удосконалення, що дасть змогу ефективно здійснювати управління фінансово-господарською діяльністю господарюючого суб'єкта та приймати виважені управлінські рішення для зміцнення економічної безпеки підприємства.

Слід зазначити, що аудит в Україні пройшов певні фази свого розвитку. Пригадаймо, що вчорашній аудит — це невизначеність обов'язковості, невпевненість у майбутньому (чи існуватиме аудит взагалі), тривале невирішення питання про віднесення чи заборону віднесення затрат на аудит на валові витрати підприємства, практична відсутність регулярного та обов'язкового підвищення кваліфікації аудиторів, розпорошення аудиторів по різних професійних об'єднаннях. Серед позитивних здобутків — прийняття та введення в дію Кодексу професійної етики аудитора України, внесення змін і доповнень до Закону України "Про аудиторську діяльність", а також рішення Аудиторської палати України щодо застосування з 2004 р. в якості національних стандартів аудиту Стандартів аудиту та етики Міжнародної Федерації бухгалтерів. Усе це є певними ознаками становлення і розвитку цивілізованого ринку аудиту в країні [2; 6; 9].

Є зміни і серед складу замовників на аудиторські послуги. Якщо вчора їх цікавили винятково перевірка, з огляду на її обов'язковість, та штрафи за неподання аудиторського висновку, і лише частково — стан бухгалтерського обліку, то сьогодні, за спостереженнями контрольно-ревізійного комітету Аудиторської палати України, аудит звітності акціонерних товариств все ще залишається одним з основних замовлень. Проте наявна тенденція до зростання таких замовлень, як оцінка фінансового стану підприємства, консультації з поліпшення діяльності управлінського персоналу, надання інших послуг. Однак все ще спостерігається "антифіскальний" характер замовлень — усі побоюються відповідальності за порушення податкового законодавства, і це цілком однозначно визначає сучасний український аудит як винятково підтверджуючий.

Водночас аудит в Україні продовжує свою еволюцію, своє поширення, розвиток і для цього він об'єктивно має вражаючі перспективи, оскільки в Україні аудит існує лише двадцять два роки. Це вкрай невеликий строк для визначення суспільством його значення, ролі та мети за сучасного розвитку ринкової економіки. Він потребує широкої реклами насамперед серед потенційних замовників, з одного боку, та серед широкої громадськості — з другого. Аудиторська спільнота має постійно роз'яснювати, що аудит — це не тільки підтвердження звітності за вимогами Державної комісії цінних паперів та фондового ринку України, чинного законодавства України [2], а також і контрольно-правове супроводження діяльності, і консультування з

питань правового та договірного забезпечення, і розробка систем інформаційного забезпечення управлінських рішень, потреб стратегічного менеджменту і бізнес-планування, і науково-методичні розробки з питань економіки, управління та права, і робота з персоналом (навчання, підвищення кваліфікації тощо) [3].

Отже, підсумовуючи викладене вище, основними напрямами розвитку аудиторської діяльності в Україні, на нашу думку, можуть стати такі: подальша розробка механізму практичного застосування МСА (МНА) в Україні як національних стандартів, створення до них необхідних коментарів; внесення необхідних змін і доповнень до Закону України "Про аудиторську діяльність" з метою приведення його у відповідність до інших законодавчих актів України, які прямо чи опосередковано впливають на регулювання аудиторської діяльності, а також введення додаткових положень, які б чіткіше унормовували взаємини аудитора та клієнта; розробка типових методик аудиторської перевірки фінансової звітності підприємств у розрізі галузей їхньої діяльності (банківська, торговельна, страхова, хімічна, металургійна, харчова, легкої промисловості та ін.) на підставі використання практичного досвіду роботи міжнародних і вітчизняних аудиторських фірм; поглиблення співпраці професійних аудиторських організацій України з міжнародними та європейськими професійними організаціями бухгалтерів і аудиторів; розробка ефективного механізму ціноутворення на аудит та аудиторські послуги на основі вивчення міжнародного досвіду.

Для успішного ведення бізнесу в Україні в сучасних умовах дуже важливо, щоб організація і методика обліку, аналізу і аудиту на підприємствах велася з широким застосуванням інформаційних технологій і ефективним їх використанням. Відомо, що сучасний бухгалтерський облік — це переважно комп'ютерний облік, який реалізується за допомогою сучасних засобів обчислювальної техніки і бухгалтерських програмних продуктів. Поширення інформаційних технологій (далі — ІТ) в економіці та, зокрема, у бухгалтерському обліку, аналізі і аудиті призвело до масштабних революційних змін. Інформаційні системи (далі — ІС) почали змінювати звичну структуру управління. І тому в умовах ринкової економіки саме бухгалтерія є основним органом формування масивів управлінської інформації, а облікова бухгалтерська система охоплює практично весь процес формування, опрацювання й передавання для потреб управління техніко-економічної інформації [5, *80*].

Автоматизація і введення ІС-бухгалтерського обліку на підприємствах, підготовка фінансової звітності для вищого керівництва, податкових служб, інших користувачів в умовах перехідної економіки України є одним із найважливіших завдань. Сьогодні ситуація така, що сам по собі бухгалтерський облік на підприємстві може розглядатися як внутрішня справа підприємства, а основою для оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства з боку держави є фінансова звітність (бухгалтерський баланс та інші звітні форми), що повинна щокварталу надаватися в податкову інспекцію за місцем реєстрації підприємства (наприклад, ф. 1 та ф. 2). Крім того, існують планові і позапланові податкові перевірки, проведення яких потребує бухгалтерських документів, включаючи первинні. Впровадження бухгалтерських пакетів і аналітичних програм дає можливість автоматизувати не тільки бухгалтерський облік, а й навести порядок у складському обліку, в постачанні та реалізації продукції, товарів, відстежувати договори, оперативно нараховувати заробітну плату, своєчасно здавати звітність. Призначення таких бухгалтерських програм — максимально полегшити працю бухгалтера, позбавивши його одноманітної роботи і звести ймовірність помилок до мінімуму. Найвідоміші бухгалтерські програми: "1С: Підприємство", "Парус", "Акцент", "Бест" та ін. [10].

Для бухгалтерської ІС властиві специфічні риси. Так, вона здійснює інтеграцію різних видів обліку, тобто бухгалтерського (фінансового), управлінського, податкового, статистичного і спеціального. При цьому злиття названих видів обліку не відбувається, тому що

кожний з них виконує свої функції і вирішує свої завдання. Широко використовуються комп'ютерні програми під час аудиторських перевірок.

Аналітичні розрахунки — досить трудомісткий процес, оскільки пов'язаний з великим обсягом різних розрахунків, які вимагають використання сучасної обчислювальної техніки. Необхідною передумовою створення системи аналітичних розрахунків є сукупність правильно спроектованих підсистем інформаційного, програмного, організаційно-технологічного й технічного забезпечення.

Інформаційною базою для вирішення аналітичних завдань на ПК є сукупність масивів даних, документації, призначених для обробки за допомогою обчислювальної техніки. Основними принципами створення ефективного інформаційного забезпечення для вирішення завдань економічного аналізу є [7; 11]: виявлення інформаційних потреб користувачів; визначення способів найефективнішого задоволення цих потреб; об'єктивність відбиття процесів господарювання; єдність інформації бухгалтерського, фінансового, управлінського, статистичного, податкового та спеціального обліку; застосування новітніх технологій формування банку даних на ПК; всебічне використання первинної інформації.

Використання ПК значно підвищує ефективність аналітичної роботи, що досягається за рахунок: скорочення строків проведення аналізу; більш повного врахування впливу факторів на результати господарської діяльності; заміна приблизних, спрощених розрахунків більш точними; постановка й рішення нових задач аналізу, які сьогодні практично неможливо виконувати вручну із застосуванням традиційних методів.

Узагальнюючи результати дослідження, можна сформулювати такі висновки.

1. У ринкових умовах господарювання підприємство як відкрита система функціонує у складному зовнішньому середовищі, яке характеризується нестабільністю і динамічним розвитком. Воно спонукає керівництво до швидкої адаптації в нових умовах, об'єктивно вимагає від нього знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання, врахування факторів невизначеності та нестабільності економічного середовища. І саме тому на рівні підприємства ефективна система економічної безпеки має забезпечувати нормальну і стабільну діяльність підприємства, результативну протидію зовнішнім і внутрішнім загрозам.

2. Стратегічне планування є ефективним засобом прогнозування майбутніх станів, проблем і можливостей, забезпечуючи вищому керівництву підприємства адекватні можливості планування виробництва на тривалий період. Саме воно є основою для прийняття рішень щодо попередження і зниження ризиків. Тактичне планування економічної безпеки має на меті розробку та здійснення тактичної політики підприємства в певній галузі, що забезпечує цілеспрямовану реалізацію конкретних тактичних завдань, крок за кроком наближаючись до вирішення стратегічних цілей підприємства.

3. У сучасних умовах господарювання відбувається процес інтеграції традиційних методів обліку, аналізу, контролю, аудиту, планування, нормування з інструментами стратегічного і тактичного менеджменту в єдину систему отримання і обробки інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, спрямованих на досягнення тактичних цілей та реалізацію загальної стратегії розвитку підприємства.

4. Облікова політика підприємства — це не просто сукупність способів ведення обліку, обраних відповідно до умов господарювання, а й вибір найбільш адекватної умовам виробництва раціональної методики обліку, яка дає змогу використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя, забезпечуючи потреби стратегічного і тактичного управління підприємством в інформаційних ресурсах як вихідного продукту системи бухгалтерського обліку та звітності.

5. Фінансово-економічний аналіз має бути зорієнтований на оцінювання фінансового стану, фінансових результатів та підвищення ефективності діяльності підприємства. У процесі оцінки впливів зовнішнього середовища на безпеку підприємства підлягають аналізу платоспроможність, фінансова незалежність,

структура і ефективність використання капіталу, прибутку, інших ресурсів підприємства, а також конкурентний стан підприємства в ринковому середовищі.

6. Внутрішній аудит підприємства має бути націлений насамперед на систему управління ризиками і систему забезпечення внутрішнього контролю — їх оцінку, аналіз, пошук шляхів протидії і вдосконалення, що дасть змогу ефективно здійснювати управління фінансово-господарською діяльністю господарюючого суб'єкта, використовувати наявні резерви виробництва та приймати виважені управлінські рішення в системі економічної безпеки підприємства.

7. Організація і методика обліку, аналізу і аудиту на підприємстві сьогодні неможливі без застосування інформаційних технологій і ефективного їх використання. При цьому інформаційні системи управління підприємством, серед яких провідне місце належить системі бухгалтерського обліку, повинні організовуватися таким чином, щоб забезпечити стратегічне і тактичне планування операційної діяльності підприємства та унеможливлювати несанкціоновані витоки інформації і використання її не за призначенням, що загалом сприятиме ефективному функціонуванню системи економічної безпеки підприємства.

Література

1. *Закон* України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16.07.99 р. № 996 –XIV (з наступними змін. та допов.) // Нове діло. — 2000. — № 15(34). — 13–20 жовт.

2. *Закон* України "Про аудиторську діяльність в Україні" від 22.04.93 р. № 3125–XII (з наступними змін. та допов.) / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12

3. *Бондар В. П.* Концепція розвитку аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: монографія. — Житомир: ЖДТУ, 2008. — 456 с.

4. *Бутинець Ф. Ф.* Аудит: підручник / Ф. Ф. Бутинець. — [2-ге вид., переробл. та допов.]. — Житомир: ПП "Рута", 2002. — 672 с.

5. *Голов С. Ф., Костюченко В. М.* Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами і фінансова звітність в Україні: навч.-практ. посіб. — Дніпропетровськ: Баланс–Клуб, 2000. — 768 с.

6. *Давидов Г. М.* Аудит: навч. посіб. / Г. М. Давидов. — [3-тє вид., стер.]. — К.: Знання, КОО, 2002. — 363 с. — (Вища освіта XXI століття).

7. *Економічний* аналіз: навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк та ін.; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — [2-ге вид., переробл. і допов.]. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.

8. *Карпова Т. П.* Управленческий учет: учебник для вузов / Т. П. Карпова. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. — 350 с.

9. *Коваль М. І., Михайленко О. В.* Аудит. Організація і методика аудиту: опорний курс лекцій / М. І. Коваль, О. В. Михайленко. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2014. — 222 с.

10. *Коваль М. І., Матюха М. М.* Комп'ютерні системи "1 С: Бухгалтерія: навч. посіб. / М. І. Коваль, М. М. Матюха. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2010. — 244 с.

11. *Мельник В. М.* Основи економічного аналізу: короткий теоретико-методологічний курс: навч. посіб. / В. М. Мельник. — К.: Кондор, 2003. — 128 с.

12. *Основи* економічної безпеки: підручник / О. М. Бурка, В. Є. Духов, К. Я. Петровка, І. М. Черв'яков. — Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2003. — 236 с.

13. *Руденко-Сударєва Л. В.* Облікова інформація у забезпеченні результативності менеджменту глобальних корпоративних структур / Л. В. Руденко-Сударєва // Незалежний аудитор. — 2012. — № 1. — С. 20–37.

14. *Савченко В. Я.* Аудит: навч. посіб. / В. Я. Савченко. — К.: КНЕУ, 2002. — 322 с.

15. *Шайкан А. В.* Розвиток бухгалтерського обліку як інструментарію стратегічного управління підприємством у конкурентному середовищі / А. В. Шайкан // Незалежний аудитор. — 2012. — № 1. — С. 38–49.

Належно організовані на підприємстві системи бухгалтерського обліку і звітності, аналізу і аудиту фінансово-господарської діяльності в умовах застосування інформаційних технологій є запорукою ефективного функціонування системи його економічної безпеки, належної протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Надлежаще организованные на предприятии системы бухгалтерского учета и отчетности, анализа и аудита финансово-хозяйственной дея-

тельности в условиях применения информационных технологий являются залогом эффективного функционирования системы экономической безопасности, должного противодействия внутренним и внешним угрозам.

Properly organized in the company accounting and reporting, analysis and audit of financial and economic activities in terms of information technology is the key to the effective functioning of its economic security, adequate counter internal and external threats.

Надійшла 9 червня 2015 р.